

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De volkspartij van de toekomst is een platformpartij

Politieke partijen moeten zich organisatorisch aanpassen om voor leden en kiezers aantrekkelijk te blijven in de dynamische internetwereld van vandaag. Politiek en overheid missen het vermogen om problemen in samenhang te bezien en integrale oplossingen aan te bieden. Door-slaggevend in het succes van Apple was de keuze om het eigen product radicaal open te stellen voor de inbreng van buitenstaanders. Wie een oplossing of nieuwe toepassing aandroeg die paste binnen de standaard van Apple, kreeg daarmee toegang tot de iPhone. Voor een partij die volkspartij wil zijn, betekent dit dat zij een open platform moet bieden voor alle ideeën en oplossingen van buiten.

---

door *Ralf Gülden-zopf & Hans Janssens*

Ralf Gülden-zopf is hoofd van de onderzoeksafdeling politieke communicatie van de Konrad Adenauer Stiftung in Duitsland, het wetenschappelijk bureau voor de CDU, en Hans Janssens is hoofd communicatie van het CDA.

VITALE INSTITUTIES ZIJN IN STAAT om zich aan te passen aan veranderende omstandigheden en om zich, als dat nodig is, opnieuw uit te vinden.¹ Voor die opdracht staat het CDA als het zijn ambitie als brede volkspartij ook in de toekomst wil waarmaken. Dit vraagt om een reflectie op twee aspecten. Wat is de essentie van een volkspartij in deze tijd? En hoe kan het CDA zich als volkspartij hervinden en aanpassen aan de uitdagingen van deze tijd?

HET WEZEN VAN DE VOLKSPARTIJ

Politieke partijen vervullen een spilfunctie in de parlementaire democratie. In zijn oratie over de toekomst van politieke partijen omschrijft Gerrit Voerman partijen als ‘makelaars tussen maatschappij en staat’. Hij kent aan partijen in die rol drie hoofdtaken toe: ze verwoorden maatschappelijke belangen, mobiliseren kiezers, en rekruteren politiek vertegenwoordigers.² Vooral de eerste twee functies staan tegenwoordig onder druk. In de mediocratie hebben politieke partijen niet langer een dominante rol in het maatschappelijk debat. Via internet en social media zetten opiniemakers, belangengroepen en individuele burgers de toon; de politiek is vaak volgend. Deze verminderde relevantie in het maatschappelijk debat kan een mogelijke verklaring zijn voor de afgenomen kiezersloyaliteit, waarmee alle partijen te maken hebben. De kiezer kiest niet langer vanzelfsprekend voor een vertrouwde partij, maar wisselt snel van voorkeur.

Binnen het politieke bestel hebben de traditionele volkspartijen de ambitie om op grond van hun uitgangspunten of onderscheiden visie op het algemeen belang, brede lagen van de bevolking te vertegenwoordigen in het politieke debat. Volgens Piet Hein Donner bestaat de essentie van de volkspartij hieruit, dat zij de belangen van *alle* bevolkingsgroepen tot hun recht wil laten komen. ‘[De] volkswil waar een populist zich op beroept is per definitie de “wil” van slechts een *deel* van het “volk”. (...) Het christendemocratisch concept van een volkspartij berust (...) op de gelijkwaardigheid van mensen (...) en wil *alle* mensen verenigen in de gemeenschappelijkheid van belangen en in de verwerping van belangenstrijd als politiek model.’³

Deze principiële duiding van het wezen van de volkspartij is en blijft ook in deze tijd van groot belang. Het begrip volkspartij heeft echter ook een representatieve dimensie. In hoeverre vormt de partij in haar kader en achterban daadwerkelijk een afspiegeling van de samenleving? Hier heeft het CDA het moeilijk. Het ledenaantal en de loyaliteit van de (vaste) kiezers nemen over een langere periode gezien gestaag af, en ook de diversiteit staat onder druk. Vaak klinkt het verwijt dat het CDA te ‘Haags’ is geworden en dat er een afstand bestaat tussen de ‘intellectuele elite’ van de partij en het ‘(kiezers)volk’.⁴

Dit euvel treft niet alleen het CDA. In het boek *Diplomademocratie* beschrijven Mark Bovens en Anchrit Wille een groeiende kloof tussen hoog- en laagopgeleiden in het democratisch proces.⁵ Op grond van een grotere interesse en betrokkenheid hebben hoogopgeleiden aanzienlijk meer politieke invloed. Hoewel dit gegeven niet nieuw is, stellen de auteurs wel dat de kloof in de afgelopen decennia fors is gegroeid en riskante consequenties in zich draagt voor het draagvlak voor democratische besluitvorming.⁶

Dalende ledenaantallen en afnemende loyaliteit van de kiezer rechtvaardigen volgens Voerman nog niet de conclusie om de (volks)partijen van weleer af te schrijven als ‘oude olifanten op weg naar hun laatste rustplaats’.⁷ Zijn onderzoeksprogramma is gericht op de wijze waarop partijen zich aanpassen, op zoek naar een nieuwe legitimiteit, naar een antwoord op de toegenomen politieke en electorale onzekerheid. Zo signaleert Voerman dat partijen hun campagnes professionaliseren, de interne partijdemocratie vergroten en het onderscheid tussen leden en niet-leden vervagen. Zijn onderzoeksthese is dat partijen zich langzaam ontwikkelen van de vertrouwde ledenpartij naar een kiezerspartij, die permanent campagne voert, waarin de persoon van de partijleider meer gewicht krijgt, en waarin de inkomsten verschuiven van contributie naar subsidies.

Partijen ontwikkelen zich langzaam van de vertrouwde ledenpartij naar een kiezerspartij

Opvallend afwezig in het onderzoeksprogramma van Voerman is de vraag naar de wijze waarop politieke partijen zich inhoudelijk profileren om zich in de snelle politiek van vandaag te onderscheiden. Deze omissie veronderstelt dat de politiek in de toekomst slechts wordt bepaald door de mate waarin partijen succesvol communiceren, campagne voeren en een geschikte partijleider weten te vinden. Dat zou de toekomst van de politiek verenigen tot een Haagse variant van *Idols of X Factor*.

Zo waarschijnlijk is dat niet. Juist in de complexe en globaliserende samenleving van nu bestaan er geen eenvoudige oplossingen, zoals deze wel door populistische en one-issuebewegingen worden voorgespiegeld. Een ieder-voor-zichbenadering miskent de belangen van minderheden en ondergraaft een breder draagvlak voor moeilijke beslissingen en daarmee het duurzaam vertrouwen in de politiek. In de strijd tegen deze vorm van politiek kunnen de traditionele volkspartijen zich onderscheiden met een herkenbare en onderbouwde visie op het algemeen belang. Die ruimte is er en door die ruimte consciëntieus en authentiek in te vullen, kunnen volkspartijen hun wezenlijke betekenis voor een rechtvaardige samenleving opnieuw bewijzen. Zeker in tijden van grote veranderingen en onzekerheid heeft het ‘grote verhaal’ (*storytelling*) een groter bindend vermogen dan de lege beloftes van politieke avonturiers.

DE UITDAGINGEN VAN DEZE TIJD

De waarneming van Voerman dat partijen zich organisatorisch aanpassen om voor leden en kiezers aantrekkelijk te blijven is evenwel juist. Het CDA

heeft de interne democratie vergroot door leden op het congres een directe stem te geven en de lijsttrekker in een open verkiezing aan te wijzen. CD&V in Vlaanderen heeft zich omgedoopt tot 'dialogopartij' (*conversation party*)⁸ en de Conservatives in Engeland hebben zich hervormd tot 'value-based politicians'. De vraag is wel of deze organisatorische en uiterlijke aanpassingen ver genoeg gaan en een substantieel antwoord geven op de snelle veranderingen in de samenleving.

In zijn boek *What would Google do?* geeft de Amerikaanse journalist Jeff Jarvis een indrukwekkende beschrijving van de grote veranderingen in de economie en samenleving als gevolg van de razendsnelle ontwikkelingen op het terrein van internet en social media.⁹ De 'burger 3.0' is permanent online, beschikt over eindeloos veel informatie en geeft via social media permanent zijn mening. Vooral internetbedrijven die erin zijn geslaagd om de potentie en de kennis van deze burgers voor het eigen product te benutten, blijken in de nieuwe realiteit succesvol: Google, Wikipedia, Twitter, Facebook. Het nieuwe denken is minder hiërarchisch en centralistisch, en meer open en oplossingsgericht.

De IT-revolutie verandert de hele samenleving; de manier waarop we werken, reizen, communiceren en invloed uitoefenen. Nieuwe economische markten en modellen verdringen de oude economie; achterhaalde instituties vallen van hun voetstuk en de macht verschuift.

In dat licht moeten ook politieke partijen zich afvragen hoe nu en in de nabije toekomst politiek tot stand komt. Werkt het nog om eens in de vier jaar in een besloten gezelschap voorstellen vast te leggen in een verkiezingsprogramma, dat soms sneller achterhaald dan gedrukt is? Laat de

Werkt het nog om eens in de vier jaar in een besloten gezelschap voorstellen vast te leggen in een verkiezingsprogramma, dat soms sneller achterhaald dan gedrukt is?

burger 3.0 zich nog overtuigen door een programma dat van bovenaf is opgelegd? Die vragen gaan niet alleen over organisatie of communicatie, maar ook over de cultuur en het zelfbeeld van partijen. In de moderne tijd is de wijze waarop politiek vorm krijgt van even grote waarde als de politieke standpunten of de onderliggende uitgangspunten.

De noodzaak tot verandering wordt versterkt door het besef dat de politiek en het openbaar bestuur zich steeds vaker geconfronteerd weten met problemen die ze nauwelijks alleen kan oplossen. Door de toegenomen complexiteit is het klassieke, hiërarchische bestuursmodel aan de grenzen van zijn kunnen geraakt.¹⁰

In zijn boek *The next government of the United States* beschrijft de Amerikaanse politicoloog Donald Kettl het onvermogen van de Amerikaanse overheid om adequate oplossingen te bieden voor complexe maatschappelijke vraagstukken.¹¹ Aan de hand van voorbeelden als het Amerikaanse gezondheidsstelsel en het optreden na de orkaan Katrina, laat hij zien dat de politiek ondanks alle goede bedoelingen steeds weer inefficiënte oplossingen produceert. Politiek en overheid missen het vermogen om problemen in samenhang te bezien en integrale oplossingen aan te bieden. Dit is geen Amerikaans probleem. Ook in Nederland zijn scholen gefuseerd om efficiënt te opereren, zonder dat werd nagedacht over de gevolgen voor de kwaliteit van het onderwijs. Of we gaven banken te veel ruimte om de economie aan te jagen, zonder een afdoende toezicht op de risico's. De gevolgen zijn bekend.

Op grond van de tekorten van het verouderde systeem pleit Kettl voor een 'leveraged government across complex networks'. Dat vraagt om minder hiërarchisch denken, en vooral om visie, lef en leiderschap in de politiek en het ambtelijk apparaat; om het vermogen om verschillende belangen en actoren voor de oplossing van grote uitdagingen bij elkaar te brengen.

SYMBIOSE

De voorstellen van Kettl worden concreet in combinatie met de nieuwe technologische mogelijkheden van deze tijd. Het internet is niet langer eenrichtingsverkeer van de website naar de consument. Web 2.0 en de nieuwe wereld van social media fungeren als een platform waar aanbieders en gebruikers, en gebruikers onderling, elkaar vinden en gezamenlijk opereren, organiseren en discussiëren.

Het beste voorbeeld is Apple. Tot de komst van de iPhone bepaalden producenten van mobiele telefoons zelf de mogelijkheden van het apparaat. Afhankelijk van het toestel kon je ermee bellen, een sms-bericht versturen of ook foto's maken. Met de introductie van de iPhone draaide Apple dit om: niet de producent, maar de consument bepaalde zelf wat hij of zij met het toestel wilde doen. Apple gaf de iPhone – als platform – vrij aan de markt van externe app-ontwikkelaars en in een mum van tijd waren honderdduizenden apps beschikbaar, die voorzagen in nieuwe functionaliteiten voor de gebruikers van de iPhone: plattegronden, spelletjes, nieuwsapps, enzovoort. Deze apps waren niet ontwikkeld door Apple zelf, maar door grote en kleine innovatieve bedrijven over de hele wereld. Zij leverden hun eigen bijdrage aan het succes van de iPhone. Een nieuwe markt was geboren en de iPhone werd de standaard voor mobiele telefonie.

Toepassing van dit platformidee op de wereld van politiek en openbaar

bestuur leidt volgens de internetgoeroe Tim O'Reilly tot 'government 2.0': 'How does government become an open platform that allows people inside and outside government to innovate? How do you design a system in which all of the outcomes aren't specified beforehand, but instead evolve through interactions between a government and its citizens, as a service provider enabling its user community?'¹²

DE PARTIJ ALS PLATFORM

Voor het antwoord op deze vraag moeten politieke partijen zich eerst realiseren dat zij – net als de 'oude' telefoonaanbieders – nu nog vooral kant-en-klare eindproducten aanbieden in de vorm van standpunten, rapporten en verkiezingsprogramma's. De invloed daarop van de gebruiker, in dit geval de kiezer, is beperkt. Dat past niet meer bij deze tijd. Om de aansluiting met de 'kiezer 3.0' niet te verliezen, is de vraag hoe politieke partijen zich kunnen aanpassen zonder daarmee hun eigenheid te verliezen.

Doorslaggevend in het succes van Apple was de keuze om het eigen product radicaal open te stellen voor de input van buitenstaanders. Wie een oplossing of nieuwe toepassing aandroeg die paste binnen de standaard van Apple, kreeg daarmee toegang tot de iPhone. Voor een politieke partij betekent dit dat zij zich open moet stellen voor ideeën en oplossingen van buiten, zolang deze voldoen aan de 'standaard' van de politieke partij. De standaard wordt in dit geval gevormd door de maatschappijvisie of uitgangspunten van de politieke partij. Binnen die kaders kan iedereen 'passende', vernieuwende oplossingen aandragen voor het programma van de partij. Het interne debat zal uitwijzen welke ideeën en oplossingen kunnen rekenen op de meeste waardering, op het grootste draagvlak van de gebruikers.

Deze radicale vernieuwing stelt een aantal randvoorwaarden. Als eerste is van belang dat een partij vooral energie steekt in de communicatie over haar eigen uitgangspunten en maatschappijvisie. Daarmee bepaalt de partij de kaders van het platform. Hoe fundamenteeler de definitie van deze 'standaard' is, hoe meer open een partij zich kan opstellen in de zoektocht naar oplossingen voor actuele kwesties.

Een tweede voorwaarde voor een transitie naar een platformpartij is dat de politiek bereid is relevante informatie met de samenleving te delen. Voor een zinvolle bijdrage aan de politieke meningsvorming moeten burgers op een toegankelijke manier kunnen beschikken over alle relevante informatie. Transparantie en openheid zijn de norm. In beginsel moet iedereen die de uitgangspunten van de partij (de 'standaard') onderschrijft, in de gelegenheid zijn via de partij informatie en ondersteuning te krijgen.

Apple stelt als producent van de iPhone nauwelijks aanvullende eisen.

Aanbieders van apps zijn vrij in wat zij ontwikkelen, zolang dit aan de iPhone-standaard voldoet. In de opensourcerealm wordt minder vooraf bepaald en meer opengelaten. Soms is dit trial-and-error, maar juist het voorbeeld van de apps laat zien dat de ideeën van enkelingen het gezamenlijk product grandioos kunnen verbeteren. Deze ideeën waren vaak innovatiever, talrijker, goedkoper, beter en sneller dan alles wat Apple zelf had kunnen bedenken of ontwikkelen.

Zo kan de platformpartij niet alleen een vliegwiel zijn voor ideeën, acties en campagnes in de samenleving, maar ook nieuwe mensen aanspreken die zich herkennen in de uitgangspunten van de partij. De platformgedachte biedt nieuwe kansen voor de traditionele volkspartij

door een nieuwe impuls te geven aan de verzwakte basisfuncties in de vertaling van maatschappelijke belangen en de mobilisering van (nieuwe) kiezers.

De platformpartij klinkt als toekomstmuziek. Het is vooral een metafoor voor de onvermijdelijke ontwikkeling dat politieke partijen in de moderne tijd zich radicaal moeten openstellen voor invloed vanaf de basis. De burger 3.0 voegt

zich niet langer in een hiërarchisch politiek bestel. Twitter, Google en Facebook veranderen de politiek van vandaag en morgen. Onvermijdelijk. Het denken hierover kan niet stoppen.

In de politiek van morgen vormen politici nog steeds het gezicht van de partij, maar worden het hoofd, het hart en de ruggengraat meer dan ooit gevormd door de leden, de kiezers en de achterban.

De platformpartij is een metafoor voor de onvermijdelijke ontwikkeling dat politieke partijen zich radicaal zullen moeten openstellen voor invloed vanaf de basis

Noten

- 1 De auteurs van het rapport *Mens, waar ben je?* spreken in dit verband over het belang van 'vitale eigentijdse maatschappelijke instituties', die 'meeademen met de ontwikkeling van ons leven en samenleven' (Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, *Mens, waar ben je?* Den Haag: Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 2011).
- 2 Gerrit Voerman, 'Over de toekomst van de politieke partij', oratie Rijksuniversiteit Groningen, 18 september 2012. Zie http://dnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/pubs/OratieG.Voerman/Toekomstpolitiekepartij_Voerman.pdf.
- 3 Piet Hein Donner, 'De ware volkspartij zoekt naar gemeenschappelijke belangen', in: Govert Buijs, Pieter Jan Dijkman en Frank van den Heuvel (red.), *Populisme in de polder* (CDV Lente 2011). Amsterdam: Boom, 2011, p. 116.
- 4 Zie ook Frank A.M. van den Heuvel, 'De volkspartij als wapen tegen populisme', in: Govert Buijs, Pieter Jan Dijkman en Frank van den Heuvel (red.), *Populisme in de polder* (CDV Lente 2011). Amsterdam: Boom, 2011, p. 149.
- 5 Mark Bovens en Anchrit Wille, *Diplo-*

- mademocratie. Over de spanning tussen meritocratie en democratie.* Amsterdam: Bert Bakker, 2009.
- 6 Deze nieuwe breuklijn diende zich aan vanaf begin deze eeuw, maar manifesteerde zich als eerste scherp bij het referendum over de Europese grondwet in 2005. Voor- en tegenstanders lieten zich niet langer onderscheiden langs de traditionele links-rechts-as; de scheidslijn liep tussen hoogopgeleide, veelal stedelijke kiezers en lager opgeleide niet-stedelijke kiezers.
- 7 Oud-senator Jan Vis, geciteerd in Voerman 2012.
- 8 Naar het boek *De Conversation Company* van Steven Van Belleghem (Leuven/Culemborg: LannooCampus/Van Duuren Management, 2012).
- 9 Jeff Jarvis, *What would Google do?* New York: HarperCollins, 2009.
- 10 Het inzicht dat veel maatschappelijke vraagstukken te ingewikkeld zijn om door de overheid alleen te worden opgelost ligt ook ten grondslag aan het advies *Loslaten in vertrouwen* van de Raad voor het Openbaar Bestuur uit december 2012. Het Rob-advies bepleit daarom een nieuwe verhouding tussen overheid, markt en samenleving, waarbij een kleinere overheid meer ruimte laat en vertrouwen geeft aan particuliere initiatieven.
- 11 Donald F. Kettl, *The next government of the United States. Why our institutions fail us and how to fix them.* New York: Norton, 2009.
- 12 Zie http://ofps.oreilly.com/titles/9780596804350/defining_government_2_o_lessons_learned_.html.